

УДК 340.12

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.1.5>

ПРАВОВИЙ СТАТУС І СОЦІАЛЬНА РОЛЬ ЖІНКИ В СТАРОДАВНЬОМУ СВІТІ: ВІД ТРАДИЦІЙ ДО ВИТОКІВ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

Гришко В.І.,*кандидат педагогічних наук, доцент,
в. о. завідувачки кафедри правоохоронної діяльності
та спеціальних юридичних дисциплін,**Національний університет водного господарства та природокористування
ORCID: 0000-0001-7512-0005***Вознюк С.С.,***здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»**Навчально-наукового інституту права та гуманітарних наук,
Національний університет водного господарства та природокористування
ORCID: 0000-0003-4487-3201*

Гришко В.І., Вознюк С.С. Правовий статус і соціальна роль жінки в Стародавньому світі: від традицій до витоків гендерної рівності.

В статті досліджуються правовий статус і соціальна роль жінки в цивілізаціях Стародавнього світу крізь призму еволюції гендерних відносин. Зокрема, виокремлюються особливості становища жінки в різних державах: Стародавньому Римі, Месопотамії, Єгипті, Греції, Китаї, Персії та Індії, що дало змогу порівняти різні підходи та традиції. В статті особлива увага приділяється саме обсягу прав жінок в Стародавньому світі, їх соціальній ролі в тій чи іншій цивілізації. Також автори розглядають витоки гендерної рівності попри домінування патріархальних традицій, наведено відповідні приклади.

З'ясовано, що розвиток інститутів влади, релігії, сім'ї та власності безпосередньо впливав на місце жінки в суспільстві, визначаючи межі її правосуб'єктності, соціальної активності та правового захисту. Особливу увагу приділено аналізу правових норм і звичаїв, які регулювали майнові, шлюбно-сімейні та спадкові відносини як критеріїв оцінки соціальної рівності у досліджуваних цивілізаціях. Досліджено, що попри домінування патріархальної системи, у ряді держав – зокрема в Стародавньому Єгипті та Римі – спостерігалися прогресивні тенденції щодо визнання жінки суб'єктом права. Досліджено, що у Єгипті жінки могли володіти майном, укладати угоди, успадковувати власність і навіть обіймати високі державні посади. У Римі, з розвитком республіканських і імператорських інститутів, зростала правова автономія жінок, зокрема у сфері приватного права. Натомість у Месопотамії, Індії та Китаї жінка здебільшого розглядалася як підлегла чоловікові істота, що втілювало релігійно-моральну концепцію підпорядкування.

На основі міждисциплінарного підходу доведено, що соціокультурні відмінності, релігійні догми та політична структура суспільств визначали тип і динаміку гендерних відносин у кожній цивілізації. Зроблено висновок, що процес поступового розширення правового статусу жінки в Стародавньому світі став початковим етапом формування засад гендерної рівності, які згодом лягли в основу гуманістичних і демократичних ідей Нового часу.

Ключові слова: Стародавній світ, правовий статус жінки, соціальна роль жінки, гендерна рівність, патріархальне суспільство.

Grichko V.I., Vozniuk S.S. The legal status and social role of women in the Ancient World: from traditions to the origins of gender equality.

The article examines the legal status and social role of women in the civilizations of the ancient world through the prism of the evolution of gender relations. In particular, the peculiarities of the position of women in different states are highlighted: Ancient Rome, Mesopotamia, Egypt, Greece, China, Persia and India, which made it possible to compare different approaches and traditions. The article pays special attention to the scope of women's rights in the ancient world, their social role in one or another civilization. The authors also consider the origins of gender equality despite the dominance of patriarchal traditions, and provide relevant examples.

It was found that the development of institutions of power, religion, family and property directly affected the place of women in society, determining the limits of their legal personality, social activity

and legal protection. Special attention is paid to the analysis of legal norms and customs that regulated property, marriage, family and inheritance relations as criteria for assessing social equality in the studied civilizations. It has been studied that despite the dominance of the patriarchal system, in a number of – states, in particular in Ancient Egypt and Rome –, progressive trends were observed regarding the recognition of women as a subject of law. It has been studied that in Egypt women could own property, conclude agreements, inherit property and even hold high government positions. In Rome, with the development of republican and imperial institutions, the legal autonomy of women grew, in particular in the field of private law. Instead, in Mesopotamia, India, and China, the woman was mostly seen as a subordinate being to the man, embodying the religious-moral concept of submission.

On the basis of an interdisciplinary approach, it is proven that socio-cultural differences, religious dogmas and the political structure of societies determined the type and dynamics of gender relations in each civilization. It was concluded that the process of gradual expansion of the legal status of women in the ancient world became the initial stage of the formation of the foundations of gender equality, which later formed the basis of humanistic and democratic ideas of the New Age.

Key words: Ancient world, legal status of women, social role of women, gender equality, patriarchal society.

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження полягає в тому, що правовий статус та соціальна роль жінки в Стародавньому світі залишається під пильною увагою науковців і на сьогоднішній день. Це пов'язано з тим, що в цей період зароджувалися уявлення про місце жінок у суспільстві, які в подальшому вплинули на розвиток права та вчення про гендерну рівність. Держави Стародавнього світу показують різні підходи до визначення правового статусу жінки, її прав в політичному та соціальному житті. Тому за допомогою такого аналізу можна простежити еволюцію гендерних відносин від традицій до витоків гендерної рівності.

Мета дослідження – аналіз правового статусу та соціальної ролі у різних цивілізаціях Стародавнього світу, виокремлення особливостей та простеження витоків гендерної рівності.

Стан опрацювання проблематики. Зокрема, дану тематику вивчали такі науковці: П.Л. Костючок, І.А. Логвиненко, Є.С. Логвиненко, Ю.І. Магась-Демидас, К.О. Мешкова, С.І. Поляруш, О.М. Пономаренко, Л.В. Щербін та інші. Їхні праці заклали фундамент для вивчення правового статусу та соціальної ролі жінки в Стародавньому світі. Проте, комплексних досліджень суто статусу жінки в таких цивілізаціях бракує. Недостатньо вивченими є витoki ідеї гендерної рівності у різних державах Стародавнього світу та механізми трансформації від патріархальних норм до таких, які надають ширші права жінкам.

Виклад основного матеріалу. На наше переконання, для початку необхідно проаналізувати правовий статус жінок у Стародавньому Римі. Зазначимо, що жінки в Стародавньому Римі брали участь в різних сферах життя, але при цьому їх права не були такими ж як у чоловіків. Проте, вперше в історії саме нормами римського права жінка була визнана як особа, яка має право вчиняти певні дії, хоча її правовий статус був обмежений, але вона все ж могла брати участь у цивільному обороті. Доцільно в цьому контексті зазначає Ю.І. Магась-Демидас: «Офіційно римлянки не мали політичних прав, особливо не мали права голосувати або бути призначеними на державні посади. Проте насправді вони впливали на суспільство через освіту. Як матері в оточенні сім'ї, вони отримували велику повагу від чоловіків і дітей» [1, с. 84].

Зокрема, жінки з високим соціальним статусом керували великим і складним домашнім господарством. Оскільки багаті родини часто володіли кількома будинками та замиськими маєтками, де мешкало десятки, навіть сотні рабів, деякі з яких були навіть освічені та висококваліфіковані, ця відповідальність була схожа на управління невеликою корпорацією. Відомими жінками Стародавнього Риму були Лукреція та Клавдія Квінта, історії яких увійшли до римської міфологічної традиції. Під час республіканської епохи важливу роль відіграла Корнелія, мати братів Гракхів, а також Фульвія, яка очолювала армію та випускала монети зі своїм зображенням. Серед жінок династії Юліїв-Клавдіїв важливе місце зайняла Лівія, що вплинула на соціальні стандарти Риму. Тому вже тоді можна було побачити витoki гендерної рівності, яку закладали якраз-таки жінки із заможних родин.

Щодо соціального становища жінок в Стародавньому Римі варто також зазначити, що римські дівчата отримували початкову освіту разом з хлопчиками. «Тривіальні школи відвідували як хлопчата, так і дівчатка, але подальше навчання дівчат не відбувалося в школі. Додаткове навчання дівчат зазвичай проводилося вдома і мало свої особливості, залежно від соціального становища родини. Заможніші родини зазвичай вибирали приватне навчання дівчат з окремим вчителем» [2, с. 1113]. Деякі жінки з високим статусом не відрізнялися від чоловіків у знаннях з літератури, геометрії, риторики, музичних мистецтв та філософії. Таким чином, римська жінка як суб'єкт права

мала такі самі ознаки, як і чоловік-громадянин (місце проживання, соціальне становище, статус свободи).

Умови набуття римського громадянства для жінок були однаковими, як і для чоловіків: народження в законному римському шлюбі, успадкування громадянства від незаміжньої матері або матері, яка перебуває у незаконному шлюбі тощо. Так само виникала правоздатність у конкретного індивіда – з моменту його народження. Якщо мова йде про набуття римського громадянства вільновідпущениками (за громадянським статусом колишнього рабовласника), то вони також не відрізнялися за гендерними особливостями. Тобто, прослідковуються моменти щодо зрівняння чоловіків та жінок в деяких правах, навіть щодо питання громадянства.

Це пов'язано з тим, що статус громадянства є загальною властивістю усіх членів певної спільноти, незалежно від їх статевої приналежності, тому в Римі поняття «*civitas*» спочатку виражало не політичну ідею у вузькому сенсі, а почуття і право належності до цієї общини. При цьому жінки в Стародавньому Римі не мали політичних прав: не могли бути в армії, голосувати на зборах, обиратися на владні посади. Проте якщо подивитися на ситуацію не з точки зору законодавства, а з точки зору реальної практики, то можна помітити, що жінки мали певний вплив у суспільстві: вони були матерями сім'ї, поважалися дітьми, отримували повагу від чоловіків.

У Стародавній Месопотамії правовий статус жінки визначав Кодекс Хаммурапі. Законодавство держави відображало патріархат, проте жінками були надані права. Зокрема, вони мали право укласти угоди, володіти майном, торгувати на рівні з чоловіками, брати участь в судочинстві. Також важливим було право на отримання спадщини, яке не обмежувалося відповідно до статі. При цьому за Кодексом Хаммурапі жінка була залежна від родини та мала підпорядковуватися волі чоловіка, що свідчить про те, що права чоловіків були значно ширшими. Це впливало не лише на правовий статус жінки в Стародавній Месопотамії, але й на її соціальну роль та участь в культурному, політичному та громадському житті країни.

Таким чином, офіційно права жінок були обмежені порівняно з правами чоловіків, але вони знаходили свої шляхи для захисту особистої свободи. Суспільство Месопотамії було ієрархічним, поділеним на різні соціальні класи. Роль жінок визначалася цією ієрархією, де на вершині знаходилися елітні жінки, а на дні – рабині. Між цими двома групами були жінки, які не були повністю вільними, але й не рабині, їх називали залежними. Зокрема, жриці займали досить привілейоване місце в суспільстві, й це, мабуть, пояснювалося їх «високим призначенням». Вони мали більші права, ніж звичайні жінки. Жриці мали гарантоване право на спадщину, на забезпечення, мали право брати участь у діловому житті.

Правовий статус наложниці був іншим. Вона мала право на частку в майні свого батька лише тоді, коли він не забезпечив її посагом і не віддав заміж. Наложниця не мала права бути рівноправною з жінкою, яка жила в тому самому будинку, навіть якщо вона народжувала дітей чоловіку. Доцільно в даному контексті зазначають І.А. Логвиненко та Є.С. Логвиненко: «Якщо чоловік сам обирав собі наложницю, то він укладав шлюбний договір з її родиною. За Законами Хаммурапі (статті 144–147) наложниця, яка народила господарю дітей, не могла бути продана. Проте, незалежно від обставин, наложниця не мала права рівняти себе з законною дружиною. Вона виконувала найважчі, чорні роботи у домі» [3, с. 97].

Цікаво визначити те, що попри значні обмеження прав жінок, Кодекс Хаммурапі втілював покарання за порушення честі та достоїнства жінки, захищав права вдів і встановлював правила про посаг і утримання дружини. Однак законодавство встановлювало подвійні стандарти. Для прикладу, зрада дружини каралася набагато суворіше, ніж зрада чоловіка, що підтверджувало нерівність правового статусу жінок і чоловіків. Під час наступних імперій, серед них Ассирійська і Ахеменідська, та після зникнення Сасанідської імперії, жінки зберігали певні права, але їхнє становище поступово погіршувалося.

Також доцільно зазначити те, що спочатку як і у Месопотамії, право в Стародавньому Єгипті не робило чітких відмінностей у правовому статусі чоловіків і жінок. Жінки в давньому Єгипті мали право самостійно керувати своїм майном, укласти угоди, виступати свідками у судових справах та навіть претендувати на високі пости, зокрема на посади жриць та урядовців. Особливість єгипетського права полягає в тому, що жінки могли починати розірвання шлюбу на рівних умовах з чоловіком, а після розірвання шлюбу зберігали право на своє придане та частину спільно нажитого майна. Варто зауважити, що порівняно з іншими країнами Стародавнього світу саме Єгипет відрізнявся більшою лояльністю до жінок як до політичних осіб. Незважаючи на це, жінки фактично не мали можливості правити країною – фараони вважалися тілами бога неба та сонця Хора, тому обов'язково мали бути чоловіками.

Жінки могли стати служницями бога – жрицями, а іноді навіть здобували владу, замість своїх чоловіків, як у випадку з царицею Хатшепсут. Зокрема, «У вершині ієрархії жіночого жрецтва знахо-

дилася «Божа дружина», яка в період Середнього царства відома була організацією ритуалів Міна, Амона і Птаха. Цей титул отримували одна з дружин або дочка правителя. «Божа дружина» отримувала велику фінансову і політичну підтримку від монарха та мала право передавати цей титул іншим жінкам з роду фараона. Крім того, вона мала ще й титул «Хазяйка двох земель» [4, с. 90].

Для прикладу, згідно з традицією, цариця Єгипту Хатшепсут могла набути статусу тимчасового правителя, регента. Щоб виправдати свою політичну владу, вона проголосила себе донькою бога Амона та з'являлася на зборах у чоловічому одязі з накладною борідкою. Це підтверджує відсутність абсолютних правових обмежень у зв'язку з участю жінок у політичному житті. Така відносна свобода зумовлена особливостями єгипетської культури, де жіноче начало асоціювалося з родючістю Нілу та благополуччям держави, а богині виступали у центральному положенні у пантеоні.

Також справа в тому, що титул і майно правителя часто переходили донькам, а не синам. Це пов'язано з тим, що давні єгиптяни вели родовід за материнською лінією, оскільки вважали, що походження дитини можна точно довести лише з боку матері, яка його народила. Таким чином, «у правовому аспекті єгипетська жінка відрізнялася від жінок інших давніх цивілізацій. Вона мала практично такі самі права, як і чоловік. Так, жінка могла започаткувати розірвання шлюбу й знову вийти заміж. Основні причини розірвання шлюбу – це було перелюбство або безпліддя. У шлюбних угодах чітко визначалося, як чоловік мав забезпечувати дружину матеріально» [4, с. 93].

Варто зазначити, що головною сферою діяльності єгипетської жінки була сім'я як і в інших стародавніх цивілізаціях. У Стародавньому Єгипті шлюб розглядалися як особисте життя людей та їхніх сімей, а не як суспільний інститут, що відрізнялося від інших культур. Під час правління п'ятої династії фараонів у єгипетському суспільстві збільшився обсяг сімейних прав чоловіка. Тож жінка втрачає своє рівноправне становище, а головою сім'ї стає чоловік. Дружина оцінювалася трохи нижче чоловіка, її не вважали рівноправною чи навіть вищою за нього. Починається допуск полігамії, коли чоловіки можуть мати кілька дружин, що почало наближати правовий статус жінки в Стародавньому Єгипті до такого ж статусу в інших державах Стародавнього світу.

У Стародавній Греції жінки повністю відокремлювалися від громадського життя і владної сфери. У Стародавніх Афінах вони мали деякі юридичні права, що стосувалися сімейних і шлюбних справ: укладення шлюбу, забезпечення посагу, право отримувати спадок. Наявність приданого надавало афінянкам певного соціального значення в суспільстві. Варто зазначити, що в Стародавній Греції жінки перебували протягом свого життя завжди під владою та захистом чоловіка. Зокрема, в дитинстві під владою батька чи найближчого родича чоловічої статі, після заміжжя – чоловіка, в старості – синів. Таким чином, жінки мали обмежені права в порівнянні з чоловіками та фактично залежали від них.

Таким чином, полісне середовище, в якому чоловік займав провідну позицію у суспільному житті, призвело до того, що жінки практично не володіли більшістю громадянських прав, не мали доступу до майнових прав, не мали шансу отримувати освіту, яка була б порівняна з чоловічою. Це призвело до того, що жінка втратила свою суб'єктивну основу й перетворилася на об'єкт власності та інструмент для дітонародження. У грецькій сім'ї з давніх часів панував принцип єдиношлюбності, що суттєво відрізняло грецькі сімейні звичаї від східних [5, с. 5].

В правовому аспекті заміжні жінки перебували під повною владою своїх чоловіків. Вони рідко мали можливість самостійно приймати важливі рішення. У деяких випадках жінки та чоловіки ділили життя та сімейні права більш справедливо. Закон очікував, що жінки будуть вірними своїм чоловікам, хоча деякі чоловіки вільно користувалися послугами повій, коханок та куртизанок. Навіть щодо спадкових прав в жінок були значно обмежені права. Зокрема, якщо вона мала брата, то все успадковував він, а жінка залишалася з нічим. Також були випадки, коли спадкове майно переходило до найближчого родича чоловічої статі. При цьому жінка могла мати своє майно, але воно успадковувалося в разі її смерті без заповіту автоматично чоловіком.

Таким чином, правовий статус та соціальна роль жінки в Стародавній Греції обмежувалася домашніми справами, народженням та вихованням дітей. Тобто, жінки були позбавлені брати участь у політичному та громадському житті. При цьому у Спарті жінки мали більше свободи, ніж в Афінах. Зокрема, вони могли отримувати фізичну підготовку, успадковувати майно, мати свою власність та керувати господарством за відсутності чоловіків, які були на війні. Тобто, в межах однієї держави були різні правила щодо статусу жінки, що було зумовлено традиціями та економічною ситуацією в тому чи іншому полісі.

Якщо говорити за інші держави, то становище жінок у стародавніх суспільствах Сходу залежало від культури та епохи. Наприклад, у стародавньому Китаї загальноприйнятою була традиція, згідно з якою жінка вважалася дружиною та матір'ю, яка повинна повністю підкорюватися чоловікові і забезпечувати нащадків. Жінкам заборонялося брати участь у політичному і суспільному житті, а шлюби організовувалися за волею батьків і часто були неминучими для жінки. Чоловік міг подати

заяву про розлучення з дружиною через те, що вони не мали сина, не отримала благословення батька, а також коли дружина страждала від інфекційної хвороби або через багатоголосні розмови.

У давній Персії також існували жорсткі гендерні упередження. Жінки підпорядковувалися батькам, чоловікам або старшому чоловікові, якщо вони ставали вдовою. Вони не мали права на спадщину та не займали значних посад у суспільстві. У стародавній Індії жінки відігравали важливу роль у родині, але були піддані суворим соціальним обмеженням. Суспільство не сприймало жіночу освіту, а діяльність жінок обмежувалося рамками домашнього господарства. З одного боку, за Законами Ману жінка-мати мала високе становище. У деяких положеннях вона ставилася вище чоловіка та самого батька. Вона була хранителькою дому, символом богині землі. З іншого боку, розвиток класового суспільства та приватної власності погіршило становище жінки в Стародавній Індії. Вона не мала права володіти речами самотійно. Закони чітко визначали, як повинна жити жінка протягом усього життя.

Закони Стародавньої Індії, насамперед, фіксували статус жінки, навіть заміжньої, як особи, яка мала неповні права, на яку чоловік діяв як основна особа, а від неї очікували лише виконання обов'язків. Таким чином, «у законодавстві Стародавньої Індії основою були релігійно-етичні та філософські норми, ритуали та правила, які визначали правове становище жінки. Правова ситуація жінок у Стародавній Індії була складною та суперечливою, що відображає унікальність індійської культури та соціальних упереджень. Жінки залежали від батька у дитинстві, від чоловіка у шлюбі, а у старості – від синів. Така структура створювала систему повного контролю, яка обмежувала автономію жінок» [6, с. 2151].

З огляду на проаналізований правовий статус та соціальну роль жінки в різних стародавніх цивілізаціях, можна дійти висновку про те, що офіційно жінки мали значно менше прав, ніж чоловіки. Проте, незважаючи на таку реальність, жінки досить часто виконували значущі соціальні ролі у суспільстві. Зокрема, у Стародавньому Єгипті жінкам можна було здобувати освіту, при цьому в таких державах, як Стародавня Греція, Стародавній Китай чи Індія, це було строго заборонено й присікався будь-який натяк на гендерну рівність. Таким чином, спостерігається різний підхід до правового статусу та соціальної ролі жінок у різних стародавніх державах, який залежав від релігійних, економічних та соціальних факторів у кожній із них. Зростання обмежень прав жінок у процесі розвитку торгівлі та цивілізацій загалом призвело до зародження гендерної рівності.

Незважаючи на домінування патріархальних норм та устроїв, у Стародавньому світі можна прослідкувати перші намагання розглянути проблему рівності статей та критикувати гендерну дискримінацію. Серед давньогрецьких філософів, зокрема Платон у своїй праці «Держава», висловлював думки про природну рівність здібностей чоловіків і жінок, а також про необхідність дати жінкам можливість брати участь в управлінні державою. «У «Державі» Платон говорить, що створення майбутньої держави, де чоловіки й жінки мають рівні можливості, є можливим, якщо до влади прийдуть справжні філософи. Жінки також є особистостями, здатними керувати державою, але їм треба давати завдання легші. Філософ фактично йде у протизагальноприйнятим стереотипам тогочасного суспільства» [7, с. 16].

На основі таких переконань Платон заснував концепцію душі і тіла, раціональності і емоційності, яка ставила основу для західної філософії і, у певній мірі, формувала уявлення про жінку як повноправного члена соціуму. Однак треба зазначити, що в соціально-політичних працях Платон і Піфагор ставили жінок на однаковій основі з чоловіками, за це дослідники вважають їх першими феміністами в історії. У товаристві, яке започаткував Піфагор, чоловіків і жінок приймали нарівні; власність була спільною, а спосіб життя – однаковим для всіх. У відповідності до платонівського проекту обов'язкової освіти для жінок та неможливості відсторонення афінянок від отримання освіти підпадає під критику. Проте ці погляди залишалися на той час лише теоретичними.

Як уже зазначалося нами раніше, Єгипет був більш демократичним серед стародавніх цивілізацій щодо правового статусу жінок. Варто зазначити те, що в Стародавньому Єгипті будь-яка дитина правителя могла отримати трон, що є підтвердженням про те, що гендерна рівність зароджувалася вже в той період. Крім того, сімейна лінія передавалася саме від матері, оскільки вважалося, що легше довести материнство, ніж батьківство. Проте, проблемою залишалося те, що в багатьох державах Стародавнього світу досить часто права чоловіків були значно ширші, ніж в жінок. Тому в даному контексті можна говорити про витоки гендерної рівності саме в Стародавньому світі, зокрема в Стародавньому Єгипті.

Згодом до цього дійшли і в Стародавньому Римі, де постійно здійснювалися утиски прав жінок. Зокрема, через часткове визнання прав жінки, її положення поліпшилося не тільки в сім'ї, але й у соціальному та економічному житті римського суспільства. Як зазначають історики, у Римі жінки мали великий капітал, певний час вони могли навіть виступати адвокатами на судах та займатися іншими видами справ. У сім'ї незалежність жінки проявлялась у тому, що вона могла бути, зокре-

ма, ініціатором розлучення. Рівність у праві ухвалити рішення про розлучення – це вищий ступінь рівності прав чоловіка і дружини в шлюбі [8, с. 63].

Варто зазначити, що для того, щоб показати можливість гендерної рівності, досить часто жінки завдяки своєму хорошому соціальному становищу, здобували освіту та демонстрували те, що вони можуть бути на рівні із чоловіками. Це, не відразу, але призвело до певних зрушень в концепції гендерної рівності в Стародавньому світі. Для прикладу, Гіпанія з Александрії, яка була відомим математиком та філософом відстоювала цю концепцію. Також вона мала авторитет в Стародавній Греції та брала участь в політичній діяльності міста. Так само в приклад можна поставити і царицю Хатшепсун, яка вела політичні справи на рівні із чоловіками. Проте, це були рідкісні випадки, які досить часто отримували несхвалення від суспільства.

Зокрема, «ідеї про важливість гендерної рівності з'являлися у творах мистецтва, особливо в трагедіях, що виставлялися в давньогрецькому театрі. Саме через ці твори митці того часу піднімали тему рівності між чоловіками і жінками, яка, на той час, не була в центрі уваги полісів та їхніх громадян» [9, с. 155]. Для прикладу, «у «Іліаді» та «Одіссеї» автор підкреслює, що жінка має бути не тільки красивою й розумною, але й здатною відігравати значний у житті суспільства. Як має бути дружина в Стародавній Греції розповідає Ксенофонт у праці «Домобуд». Автор, крім порад щодо раціонального управління домом, приділяє значну увагу шлюбу та ролі дружини. Основою для розповіді послужила бесіда Ісхомаха з Сократом про виховання дружини. Ксенофонт подає виховання дружини у вигляді розмов, з яких з'ясовується, які повинні бути здобутки дружини» [10, с. 201]. Таким чином, ближче до Середньовіччя уже назріває ідея про покращення прав жінок та витоків гендерної рівності в багатьох країнах Стародавнього світу. Проте, такі держави як Китай та Індія не переходять від традиційного патріархального суспільства до надання ширших прав жінкам ще довго.

Висновки. Отже, проаналізувавши правовий статус та соціальну роль жінки в Стародавньому світі, можна помітити, що це є поєднанням патріархального устрою суспільства із певним визнанням ролі жінок та надання їм деяких прав, що залежало від держави, її політичного, соціально-економічного становища. Таке різноманіття підходів в різних цивілізаціях до прав жінок пояснюється тим, що сама гендерна рівність не є природним станом, а лише результатом культурних умов.

Зокрема, незважаючи на багато обмежень, деякі держави Стародавнього світу створювали механізми захисту прав жінок, що наближало до ідеї гендерної рівності та розвитку інституту прав людини. Тому вивчення правового статусу жінок цього періоду є важливими для того, що прослідкувати зародження гендерної рівності навіть в патріархальному суспільстві, де жінки мали дуже обмежені права. Тому вважаємо, що перспективним напрямком дослідження буде краще вивчення трансформації правового статусу та соціальної ролі жінки в перехідні історичні епохи, а також аналіз впливу релігійних норм та традицій на формування гендерної рівності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Магась-Демидас Ю.І. Правовий статус жінки у Стародавньому Римі. Національне та міжнародне право: історія, сучасність, перспективи розвитку. Збірник матеріалів І-ї Міжнародної науково-практичної конференції до 110-річчя Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. 2022. № 1. С. 83–87. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/34255>.
2. Шульга С.А. Жінка в давньоримському освітньому просторі на зламі епох (І ст. до н.е. – І ст. н.е.). *Актуальні питання у сучасній науці (серія «Історія та археологія»)*. 2024. № 10(28). С. 1109–1120. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/26335>.
3. Логвиненко І.А., Логвиненко Є.С. Статус жінки на Стародавньому Сході: особливості шлюбно-сімейних відносин у Месопотамії. *Право і безпека*. 2022. № 2(85). С. 91–106. URL: <https://doi.org/10.32631/pb.2022.2.09>.
4. Логвиненко І.А., Логвиненко Є.С. Жінка у Стародавньому Єгипті: визначення правового статусу та особливості шлюбно-сімейних відносин. *Право і безпека*. 2023. № 2(89). С. 87–97. URL: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.2.08>.
5. Голубченко А. Статус жінки у Стародавньому світі та Середньовіччі: теоретико-правовий аспект. *Law. State. Technology*. 2021. № 3. С. 3–8. URL: <https://doi.org/10.32782/LST/2021-3-1>.
6. Костючок П.Л., Щербін Л.В. Жінка у стародавньому світі: сучасна українська історіографія. *Вісник науки та освіти. Серія: Філологія, культура і мистецтво, педагогіка, історія та археологія, соціологія*. 2025. №. 1 (31). С. 2148–2155. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-1\(31\)-2148-2155](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-1(31)-2148-2155).
7. Поляруш С.І. Вчення про права жінок у Стародавньому світі. *Наукові записки ЦДПУ. Серія: Право*. Кропивницький, 2020. Вип. 8. С. 13–18. URL: <https://doi.org/10.36550/2522-9230.2020.8.3>.

8. Пономаренко О.М., Мешкова К.О. Правовий статус жінки у шлюбі в Стародавньому Римі та сучасній правовій системі України. *Збірник наукових праць ХНПУ імені ГС Сковороди «Право»*. 2025. № 41. С. 58–65. URL: <https://doi.org/10.34142/23121661.2025.41.06>.
9. Костіна Т.О. Генеза гендерної рівності у Стародавні часи. *Габітус*. 2020. № 15. С. 153–157. URL: <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.15.25>.
10. Гуцало Л. Генеза гендерної рівності в Стародавній Греції. *Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис*. 2022. № 26. С. 199–204. URL: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2022.26.32>.